

# Spredte tanker om Scoresbysund ved nok et jubilæum

af Jens Nielsen

BOUM! Den lille signalkanon markerede på denne bastante måde, at et år var gået. Sneen foran var sort af sod. Var det et forvarsel om det kommende år? Eller var det det forløbne års spor?

Lad os komme ned på jorden igen. Sneen blev sort af den krudtladning, Mikael Kunak havde antændt med den årlige ministerielle cigar.

Nytårsnat i Scoresbysund. Nogle var rørte. Nogle var fulde. Nogle lagde planer og gjorde op med sig selv. Andre kunne overhovedet ikke samle tankerne. Som overalt på kloden en nytårsnat klokken 12.

Et år var gået og var blevet historie.

- 1721: Hans Egede ankommer til Håbets ø ved Godthåb.
- 1819: William Scoresby besejler Scoresbysundfjorden.
- 1823: Clavering træffer eskimoer på Claveringøen.
- 1884: Gustav Holms konebådsekspedition finder Angmagssalik.
- 1891: Ryder kortlægger Scoresbysundfjorden.
- 1894: Handels- og missionsstationen Angmagssalik oprettes.

1899: Amdrups ekspedition kortlægger østkysten.

1916: Harald Olrik foreslår at bebygge Scoresbysundområdet.

1924: Ejnar Mikkelsen bygger huse i området for private midler.

1925: Scoresbysund befolkes med fangerfamilier fra Angmagssalik.

1961: Thule, Angmagssalik og Scoresbysund tilsluttes det øvrige Grønland.

Dette er vel, hvad der bliver til Scoresbysund i „Grønlands historie“. Lige så bastant, lige så „intetsigende“ som kanonens årlige knald. Hvorfor så ikke lade det være ved det? Hvorfor er der mennesker, der ved hver lille runding på årstallet skal fortælle om Scoresbysund? Af flere forskellige årsager. Først og fremmest er vi vel alle betaget af forhistorien. Harald Olrik, daværende assistent i Nordgrønland, forelagde i 1911 forslag om bebyggelse af Scoresbysund overfor Daugaard Jensen. På trods af, at det meste af familien Olrik havde gjort fortjenstfuldt arbejde i Grønlands tjeneste, var det modigt. Det blev da også forkastet. 1916

gentog han forslaget med en gennemarbejdet bog om emnet.

Den næste modige mand i historien er Ejnar Mikkelsen.

At han var i besiddelse af mod, vidste hele befolkningen. Den dristige ekspeditionsmand fra Amdrups robådsekspedition, fra Baldwins berygtede nordpols-ekspedition og fra hans egne ture til Nordøstgrønland og Alaska. Kaptajnen over alle kaptajner, som Tom Kristensen kaldte ham.

Han havde modet til at få påbegyndt arbejdet. Her passer Democritos' ord: „Mod er handlingens begyndelse, men skæbnen råder over udfaldet.“

Men hvorfor begyndte denne modige mand en trættende kamp mod administrationsapparatet, der syntes, at Grønland var rigeligt stort? Hvorfor spildte dette mandfolk sin tid på forhandlinger med bankmænd og rige folk i stedet for at rejse ud, hvor „mænd er mænd“?

Jeg tror, der lå en forelskelse bag. En forelskelse i landskabet. En forelskelse i østgrønlanderne. Der var på den tid en del diskussioner og skrivelser om fremtidsmulighederne for at brødføde befolkningen i Julianehåb og den stærkt voksende Angmagssalik-koloni. Så stærke ord som hungersnød blev taget i brug.

For den, der kendte Miki og hans sans for visioner, kan det ikke være svært at forestille sig hans drøm om det smukke fjordkompleks og dets rige jagtmarker befolket af de mennesker, han satte så stor pris på.

Han var fuldstændig klar over risikoen ved sammenklumpning af befolkningen. Som Rink før havde gjort opmærksom på: „Selv indenfor Grændserne af de

danske Handelsdistrikter har man gjort den Erfaring, at Befolkningens Velvære og Beskyttelse mod Mangel, og de naturlige Hjælpemidlers Benyttelse fortrinsvis sikres ved den størst mulige Fordeling og Adspredelse i smaa Samfund eller Familier!“

Ejnar Mikkelsen havde altså modet, fik samlet penge sammen og bygget „Scoresbysundkolonien“ i 1924.

Og „Den 4. september 1925 anduvede s/s „Gustav Holm“ Scoresbysund i strålende vejr. Og spændingen var stor blandt kolonisterne, hvis fremtidige land lå for boven, hvad ville det bringe dem?“ som han selv formulerer det.

80 mennesker fra Angmagssalik havde haft mod til at følge tilbuddet fra denne vilde kaptajn.

Også det var mod. Måske større end Miki's.

Der skal mod til at sætte noget i gang. Javist. Men der skal så sandelig en stor portion mod til at pakke hele sin familie og tilværelse sammen og rejse ud i det uvisse.

Det mod havde de 80 mennesker. Det mod havde vel alle eskimoer. Man havde ikke det samme slaveforhold til det „at eje“ og ejendomsret, som fastboende mennesker. Mangen en lykkelig fremtid er vel blevet syltet ned i „Man ved, hvad man har. Man ved ikke, hvad man får!“ Måske var det bedre at blive ved Kulusuk. Måske var det bedre at rejse. Måske. Måske. Altså rejste 80. „Skæbnen råder over udfaldet.“

Job Napatoq, Jeremias Sanimuinaq, Magnus Anike, Ole Simonsen, Mikael Kunak, Peter Pike, Niels Arqe, Josva Barselajsen og mange andre havde modet

til sammen med koner og børn at følge den „gale mand“ og rejse ud for at undersøge hans visioner. De kunne vel altid sejle hjem igen i deres kajakker. Det trøstede modstanderne i Danmark sig i det mindste med.

Hvorledes gik det?

Begyndelsen var ikke lovende. For at få kristnet de udvandrede hedninge måtte man gøre en lille omvej til Island. Man måtte til Isafjord for at få kateketen Sejr Abelsen præsteviet af en dansk biskop.

Præstevielsen og omvejen kostede 5 voksne og 1 barn livet. Man fik nemlig også influenza med fra Isafjord.

Den første bestyrer, Johan Petersen, Ujuat, skrev i sin dagbog, at der i begyndelsen i længere tid kun var 3 arbejdsdygtige: præsten, en fanger og han selv.

Der var dog ikke bare død og elendighed. Den 9. september 1925 fødtes en lille pige. Den første borger i Scoresbysund. Husene var gode, og fangst var der rigeligt af, som Miki havde lovet.

Da influenzaen drev over, så alt lovende ud.

Derefter fortsatte den sammentrukne „Readers Digest“-udgave af historiens forløb på resten af kloden.

I uddrag: 80 stenaldermennesker flyttes ved folkevandring til et vildtfremmed sted. Man putter lidt amatør-kristendom i dem. Piller gradvist familiestrukturen i stykker. Indvier dem i handelskultur. Konfronterer dem efter 20 års forløb med krig mellem mennesker. Sender efter 30 års forløb spiritus, kønssygdomme og læge ud til dem.

Her i Danmark kan man ikke undgå at møde mennesker, der selv har været, eller kender nogen, der har været på Grønland.

Alle disse, og flere andre iøvrigt med, føler sig forpligtet til at have en mening om Grønland og grønlændere. Lad os nu sige, at det er der ikke noget ondt i. Men giv mig disse mennesker og lad mig stille samme udvikling op for dem.

Hvor mange vil kunne klare sig bare halvt så godt som Scoresbysundbefolkningen?

Jeg fik en dag en kniv, der var lavet af en bjørneknogle. Den var lidt ujævn og takket. Peter gjorde mig opmærksom på, at det var fordi, man jo måtte lave den uden sav. Man måtte bore en række huller tæt ved siden af hinanden og så flække knoglen. Man kendte jo den gang ikke til en sav. Han havde selv lavet nogle redskaber som stor dreng på den måde. Medens han fortalte mig det, sad han og reparerede automatikken på sin 89-er.

Et år ventede vi en dansker op med første skib. Han havde været deroppe nogle år forinden med sin tidligere kone. Og kom nu som fraskilt og nygift op igen. Jeg fortalte det til Mikael Kunak, der straks „forstod“. „Min fader havde også to koner,“ sagde Mikael. Det var den store angakok Kunak i Angmagssalik. Mikael var maskinmester i Scoresbysund.

I Kap Hope fandt jeg et smukt udskåret hjul. Det var skåret ud af hvalros-tand. Indeni var indfældet en lille messingskrue. Det var beregnet til en eller anden skalafunktion i en transistorradio. Jeg kunne ikke finde ud af det, men ham, der havde skåret den, vidste præcist hvor, hvordan og hvorfor. Nu havde man imidlertid fået en anden af aluminium sendt op med skibet, så jeg måtte da gerne få den af ben.

Springet fra stenalder til transistor gjort af een til to generationer.

Det er selvfølgelig ikke gået uden problemer. Spekulationer over udviklingen, depressioner, angst har der været hos borgerne. Både hos scoresbysundbynitte som hos de udsendte danske. Man har hos de ældre følt faren ved det opløste familie- og stammesammenhold. Man har været angst for indgiftningens fare. Man har med bange anelser set fald i fangstdyrenes antal.

Der har været selvmord og selvmordsforsøg til dels som følge af denne angst for fremtiden.

1958-59 viste den fælles stamtavle, at den opvoksende generation næsten alle var søskende eller fætre-kusiner. Men der var meget få medfødte skavanker, der kunne tydes som beroende på indgiftningen. Degenerering af befolkningen er der altså ingen tegn til. Det er ellers et spørgsmål, der rider tanken som en mare. Man ved, der har boet mennesker i området, før man selv rykkede ind i 1925. Hvor er de mennesker blevet af? Er de udvandret til andre egne eller døde? Er de degenererede? Hvor er rensdyrene og ulvene blevet af? Begge dyr har været i området i rigelig mængde. Peter Pike fortalte mig engang en dramatisk historie fra begyndelsen af 30-erne om nogle vilde, hvide hunde, der hylede og fulgte efter slæden. Rensdyrgeviret findes overalt. Der er fundet miniature-kranier og geviret, der kunne tyde på en degenerering af ialtfald rensdyrene.

Men det er især de forhistoriske menneskers skæbne, der interesserer. Ferdinand og Magdakat skød en dag en sæl ved Danmarks Ø. Den havde et friskt

harpunsår. Privat drøftede man i petroleumslampens skær ofte, om der i det indre af det mægtige fjordområde skulle findes ukendte eskimostammer. Måske var de udvandrede dertil fra yderkysten.

At Scoresbysund er et sund og ikke en fjord, var der mange, der var overbevist om. Forbindelsen med vestkysten var en tunnel under indlandsisen til Umanak-fjorden.

Depressioner over udviklingen kender vi også herhjemme. Under mørkeperioden talte Magnus Anike og jeg engang om det. Han var på dette tidspunkt dybt deprimeret. Især syntes han, det var forfærdeligt, at familiemedlemmerne indenfor samme familie ikke følte så meget for hinanden mere. At de ikke hjalp hinanden mere. Det er muligt, hans øjeblikkelige depression hang sammen med, at han måske havde fået afslag på at låne til en pakke tobak. Men jeg tror også, han havde ret ... Han sluttede dog med at sige, at han ikke ønskede de gamle dage tilbage. „Da gik de og slog hinanden ihjel, hvis de blev lige så gale på hinanden, som de gør idag!“

Er østlændingene da blevet mere fredelige efter at være blevet fragtet den lange vej nordpå?

Næppe. Men kirke og civilisation har måske sat drab og vold i system. Nu skal der uniform til for at få lov. Og man er da heldigvis lovlydige borgere. Men mere medgørlige? Nej.

Ujuat var endda temmelig hård i sin dom, da han genså sine venner i 1934: „Østlændingenes medgørlighed og den fra gammel tid nedarvede hjælpsomhed, som jeg så ofte har glædet mig over, da jeg opholdt mig de mange år i Angmag-

ssalik, synes ikke at eksistere mellem fangerfamilierne her. Muligvis skyldes dette, at medens østgrønlandene i Angmagssalikdistriktet boede mange familier i eet stort hus, så bor hver familie her i eget hus.“

Jeg tror, der er mange andre grunde. Først og fremmest vel den opløste familie. Men det kan der skrives disputationer om.

Det er mange år siden, jeg levede i Scoresbysund, men jeg mindes endnu alle beboerne. Ikke som „de dejligste mennesker i verden“. Vorherre bevares. Næh, jeg mindes dem som stejle, selvsikre mennesker, med hvem man let blev venner. Og hvis venskab var af så høj karat, at jeg aldrig har oplevet lignende. En ældre ekspeditionsmand fortalte mig engang, at han altid foretrak ekspeditionsmand fra Scoresbysund på grund af deres evner som fangere. Og på grund af deres venskab.

Fangerevnerne. Ak, ja. Utallige er jagthistorierne deroppe. Ole kom en dag og klagede over gigt i venstre skulder. Det stammede fra et slag, han havde fået af en bjørn. Han havde været ude for at røgte sine sælgarn. Han havde lagt riflen fra sig ved det ene hul og stod og rodede i isen med sin istuk ved det andet, da han blev overrasket af en bjørn. Lynhurtigt stak han stemmejernet på sin tuk ind i bjørnens mellemgulv og førte den op mod hjertet. Bjørnen faldt om, men nåede lige at lange ham et slag med poten. Det var

Oles gigt. „Og spørg bare Job og Magnus, de ved, det er rigtigt!“

Jeg mindes det hele med taknemmelighed og glæde. Jeg længes usigeligt tilbage.

Vil jeg fælde en lige så hård dom ved gensynet som Ujuat? Jge ved det ikke. 20 år går ikke sporløst hen over et grønlandsk samfund. Tiden løber hurtigt. Endelig husker vi vel heller ikke så godt, når vi er på afstand af en tidligere livsperiode. Når jeg skruer mig op i min længsel efter atter at leve i Scoresbysund, siger min kone tørt til mig: „Slå op i din dagbog fra den gang!“

Hun har ret. Øjeblikkets historieskriveri en miniature: Dagbogen giver ofte et helt andet billede end det, man bærer i sit indre.

Mange ting gik os på. Finder jeg siderne frem fra tiden efter 25. november, hvor solen „døde“, er de fulde af bekymringer og depressive tanker. Af problemer med patienter, udsendte danske, hunde, vandhentning, osende petroleumslamper ... ja, alt. Det samme gælder forøvrigt siderne, der omhandler tiden før første skib i juli. Man var nøjagtig lige så venlig og tålmodig som en mand med en overmoden byld på agterspejlet.

Kort sagt. Scoresbysund er et lille, isoleret, smukt beliggende samfund på godt og ondt. Igennem 50 år har man måttet gennemleve en udvikling, der normalt skulle tage årtusinder. Det er ikke sket uden sår.

Måtte de næste 50 år ske i et mere afslappet tempo og blive til lykke for beboerne. Mit livs bedste venner.